TARİH

9. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 3 · 2. SÜRÜM

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Soruları aşağıdaki iki kaynaktan yararlanarak cevaplayınız.

Kaynak A

Atatürk, 1935 yılında Gelibolu Yarımadası'nı gezen Afet İnan'ın yarımadada neden Türk abideleri bulunmadığını sorması üzerine şunları söylemiştir: "Evet, doğru, biz de Mehmetçiğimizi anmak için, büyük, çok büyük abideler yapmalıyız. Fakat bu bir zaman ve imkân meselesidir. Ancak seni tatmin etmek için söyleyeyim ki, bu toprakların Türk hudutları içinde kalmasıyla, Mehmetçik en büyük abideyi bizzat kurmuştur."

(Atatürk'ün sözü ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B

Yusuf, okulunun düzenlediği iki günlük gezide Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihî Alanı'nı gezdi. Dönüşte gezi defterine şunları yazdı:

"Siperlerin bazı yerlerde birbirine birkaç adım kadar yakın olduğunu görünce askerlerin aylarca ölümle burun buruna nasıl yaşadığını düşündüm; bir an kendimi onların yerine koydum. Şehitlikteki adlar arasında bizim ilçeden askerler de vardı. Bu toprakları savunanların aramızdan insanlar olduğunu bilmek beni buraya daha çok bağladı. Rehberimiz, yarımadada savaşta ölen yabancı askerlerin mezarlıklarının da bulunduğunu anlattı; o askerlerin ailelerini de düşünmeden edemedim. Eve dönünce rehberin anlattıklarını kütüphaneden bulduğum kitaplarla karşılaştırdım ve bazı ayrıntıların farklı anlatıldığını fark ettim. Bağımsız bir ülkede okula gidebilmemin bir bedeli olduğunu artık daha iyi anlıyorum."

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

1.1. Bu gezinin Yusuf'a bireysel olarak kazandırdıklarından üçünü, her birini gezi defterindeki bir ifadeyle ilişkilendirerek yazınız. (6 puan)

1.2. Atatürk'ün sözünü ve Yusuf'un gezi defterini birlikte değerlendirerek Çanakkale Savaşları gibi ortak geçmişe ait olayları öğrenmenin topluma sağladığı faydaları yorumlayınız. (8 puan)

2. Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek soruları cevaplayınız.

Kaynak A

Bosna-Hersek'teki Mostar şehrinde, Neretva Nehri üzerindeki tek kemerli taş köprü Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mimar Hayreddin tarafından yapılmış ve 1566'da tamamlanmıştır. Mostar Köprüsü adıyla bilinen yapı, yüzyıllar boyunca nehrin iki yakasında yaşayan toplulukları birbirine bağlamış ve şehrin simgesi olmuştur. 9 Kasım 1993'te Bosna Savaşı sırasında top atışlarıyla yıkılan köprünün savaştan sonra yeniden yapılmasına karar verildi. Uzmanlar, köprünün XVI. yüzyılda hangi yöntemlerle yapıldığını araştırdı ve köprüyü dönemin yapım tekniklerine ve yöredeki taş ocaklarından çıkarılan aynı tür taşlara bağlı kalarak yeniden inşa etti. Türkiye'nin de destek verdiği çalışmaların sonunda köprü 2004'te yeniden açıldı. 2005'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan köprü, bugün farklı toplulukların barış içinde birlikte yaşama isteğinin simgesi olarak görülmektedir.

(Bu metin, Mostar Köprüsü'ne ilişkin bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

"(…) Karun hazinelerinin en değerli parçası olan Kanatlı Denizatı Broşu, Uşak Müzesinden çalınıp Almanya'ya götürülmüştür. (…) Diplomatik girişimler sonucunda 2013 yılında Türkiye'ye iade edilen bu broş, günümüzde Uşak Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir."

(Ders kitabından alınmıştır.)

2.1. Kaynak A'yı, olayların sırasını ve aralarındaki ilişkiyi bozmadan iki cümleyle özetleyiniz. (4 puan)

2.2. Kaynak A'ya göre köprünün XVI. yüzyıldaki yapım yöntemleri araştırılarak aslına uygun biçimde yeniden yapılmasının Mostar'da yaşayanlara sağladığı faydaları tarih öğrenmenin faydaları açısından açıklayınız. (4 puan)

2.3. Kaynak A ve Kaynak B'deki örneklerden yararlanarak geçmişe ait eserleri tanımanın ve korumanın bireye ve topluma birer faydasını tarih öğrenmenin faydaları açısından yorumlayınız. (6 puan)

3. Öğrencilerin “Tarihçi Neyi, Nasıl İnceler?” başlıklı sunumu için hazırladığı metin aşağıda verilmiştir.

(I) Tarihçi, geçmişteki bütün olayları araştıramayacağı için konusunu seçerken olayın tarihsel önemine, yani o dönemin insanlarını nasıl etkilediğine ve etkilerinin sürüp sürmediğine bakar. (II) Kanıt, tarihçinin sorduğu sorulara cevap veren, kaynaklardaki bilgilerdir. (III) Yanardağ püskürmeleri ve gök cisimlerinin oluşumu gibi insan yaşamıyla hiçbir bağı olmayan doğa olayları da tarihçinin araştırma alanına girer. (IV) Geçmiş, zaman, yöntem, neden-sonuç, değişim ve süreklilik tarihin temel kavramlarındandır. (V) Değişim ve süreklilik birbirinin karşıtı olduğu için bir toplumda aynı dönemde hem değişen hem de değişmeden süren unsurlar bulunamaz. (VI) Tarihçiler bir konuyu araştırırken o konuda daha önce yapılmış çalışmaları da inceler. (VII) Tarihçiler araştırmalarını kolaylaştırmak gibi amaçlarla tarihi çağ, yüzyıl gibi dönemlere ayırır. (VIII) İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ ve Yakın Çağ biçimindeki çağ ayrımı, bütün toplumların tarihine uygulanabilen evrensel bir sınıflandırmadır.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Metindeki yanlış bilgi içeren cümleleri bulup numaralarını yazınız ve her birini doğru bilgiyle yeniden yazınız. (12 puan)

4. Barış, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) hakkındaki sunumu için Rusya'da yayımlanmış bir kronolojiden bazı olayları not etti. Kronolojideki tarihler, Rusya'nın o dönemde kullandığı Jülyen takvimine göredir.

Not	Olay	Olayın tarihi (Jülyen takvimi)
P	Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalandı.	19 Şubat 1878
R	Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.	12 Nisan 1877
S	Berlin Antlaşması imzalandı; Ayastefanos Antlaşması'nın birçok maddesi değiştirildi.	1 Temmuz 1878
T	Osman Paşa'nın aylarca savunduğu Plevne, Rus ordusunun eline geçti.	28 Kasım 1877

(Bu metin soru için hazırlanmıştır. Tablodaki tarihler, olayların gerçek tarihlerinin Jülyen takvimindeki karşılığıdır.)

Bilgi: Jülyen takvimi, Julius Caesar (Julyüs Sezar) zamanında düzenlenen güneş takvimidir; 1582'de bu takvim değiştirilerek bugün kullandığımız Gregoryen (miladi) takvim oluşturulmuştur. Rusya Gregoryen takvime 1918'de geçmiştir. XIX. yüzyılda Jülyen takvimindeki bir tarih, Gregoryen takvimindeki karşılığından 12 gün geridedir. 1877 ve 1878 yıllarında şubat ayı 28, kasım ayı 30 gündür.

Kaynak

"Tarih (...) niceliksel zaman açısından geçmişte olup bitenleri, toplumların geçirdikleri dönemleri yer ve zaman belirterek anlatan, geçmişte yaşanan olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmaya çalışarak bu ilişkileri belge ve kalıntılara dayandırarak sistematik olarak incelemeyi konu edinen bir disiplindir."

(Güneş, 2005; ders kitabından alınmıştır.)

4.1. Tablodaki tarihleri Gregoryen (miladi) takvime çevirerek olayları eskiden yeniye doğru sıralayınız. (6 puan)

4.2. Sıraladığınız olaylardan en az ikisi arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak Kaynak'taki "olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmaya çalışarak" ifadesini açıklayınız. (4 puan)

4.3. Bir öğrenci, Edirne Ateşkesi'nin Rus kaynaklarında 19 Ocak 1878'de, bir Fransız gazetesinde ise 31 Ocak 1878'de imzalandığını görünce "Kaynaklardan biri yanlış bilgi veriyor." sonucuna varmıştır. Bu sonucu değerlendiriniz. (2 puan)

5. Kerem, okulunun ilk yıllarını araştırmıştır. Araştırma defterindeki notlar aşağıda karışık sırayla verilmiştir.

(A) Tanıtım kitapçığında okulun ilk yıl 150 öğrenciyle açıldığı yazıyordu. Kerem bu bilginin güvenilirliğini sınamak için onu kayıt defteri ve gazete haberiyle karşılaştırdı; ikisinde de sayı 112 olduğu için kitapçığın bu konuda güvenilir olmadığına karar verdi.

(B) 1958'de açılan okulunun ilk yıllarında öğrencilerin nerelerden geldiğini merak etti ve araştırmasını okulun ilk beş yılıyla (1958-1963) sınırlandırdı.

(C) Ulaştığı sonuçları okul dergisinde bir yazıyla paylaştı; yararlandığı bütün kaynakları yazının sonunda sıraladı.

(D) Okul arşivinde ilk yıllara ait öğrenci kayıt defterlerine, il halk kütüphanesinde okulun açılışını duyuran 1958 tarihli yerel gazete haberine ulaştı. Okulun 50. kuruluş yılı olan 2008'de öğretmenlerin okulun eski belgelerinden yararlanarak hazırladığı tanıtım kitapçığını da edindi.

(E) Kayıt defterlerinin hangi yıllarda ve hangi görevli tarafından tutulduğunu, gazete haberinin hangi gazetede ve hangi tarihte yayımlandığını belirledi. Kitapçığın kimler tarafından ve ne amaçla hazırlandığını not etti.

(F) Kayıt defterlerinde öğrencilerin önemli bir kısmının çevre ilçelerden geldiğini ve okulda yatakhane bulunduğunu gördü. O yıllarda birçok ilçede lise bulunmadığını dikkate alarak okulun çevre ilçelerin gençlerine de hizmet veren bir eğitim merkezi olduğu sonucuna ulaştı.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Notların her birinin, tarihsel bilginin üretim sürecindeki hangi aşamaya ait olduğunu yazınız. (6 puan)

5.2. Kerem'in yararlandığı kaynaklardan birini birinci elden, birini ikinci elden kaynak olarak belirleyiniz. Seçiminizi kaynakların ne zaman ve neye dayanılarak oluşturulduğunu dikkate alarak açıklayınız. (8 puan)

6. Soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Kayseri'nin yaklaşık 20 km kuzeydoğusundaki Kültepe'de, antik Kaniş şehrinin eteklerinde Asurlu tüccarların kurduğu bir ticaret merkezi (karum) bulunmaktadır. 1948'den beri sürdürülen sistemli kazılarda, yangınla yıkılmış evlerin arşiv odalarında yaklaşık 23 bin kil tablet ortaya çıkarılmıştır. Çivi yazısıyla ve Eski Asur dilinde yazılmış bu tabletler okunduğunda, Anadolu'da yazının MÖ II. binyılın başlarında kullanılmaya başlandığı anlaşılmıştır.

- Tabletlerdeki mektup ve senetler, Asurlu tüccarların eşek kervanlarıyla Anadolu'ya kumaş ve kalay getirdiğini, mallarını altın ve gümüş karşılığında sattığını göstermiştir. Metinlerde adı geçen şehirlerin yerleri belirlenmeye çalışılarak kervan yolları haritalar üzerinde gösterilmiştir.
- Tabletlerin içine konduğu kil zarfların üzerindeki mühür baskıları, belgeleri kimlerin onayladığını ortaya koymuştur.
- Asurlular ile Anadolu'daki yerel krallıklar arasında yapılmış antlaşmaların metinleri, tüccarların hangi kurallara göre ticaret yaptığını göstermiştir.
- Asur'da her yıla, o yıl görev yapan bir yetkilinin adı verilirdi. Tabletlerdeki yıl adları, Kültepe'de bulunan ve bu yetkililerin sırasını gösteren listelerle karşılaştırılarak belgelerin hangi sırayla yazıldığı belirlenmiştir.

Kaniş'teki Asur ticaret kolonisi yaklaşık iki yüzyıl sürmüş ve yeni bir yangınla sona ermiştir. Bu yangının nasıl çıktığı ve kimin çıkardığı bugün de kesin olarak bilinmemektedir.

(Bu metin, Kültepe kazılarına ilişkin araştırmalardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Metinde anlatılan çalışmalara katkı sağlayan tarihe yardımcı bilim dallarından üçünü yazınız. Her bilim dalının katkısını metinden bir örnekle gösteriniz. (6 puan)

6.2. Tabletlerdeki yıl adlarının Kültepe'de bulunan yetkili listeleriyle karşılaştırılması, belgelerin tarihlendirilmesinin güvenilirliğini nasıl etkiler? Açıklayınız. (4 puan)

6.3. Kültepe tabletlerinin birinci elden kaynak olmasının gerekçesini yazınız. Bu kadar çok tablet bulunmasına rağmen koloniyi sona erdiren yangının nedeninin hâlâ kesin olarak bilinmemesini açıklayınız. (4 puan)

7. Melis, “1071 Malazgirt Meydan Muharebesi” konulu proje ödevi için aşağıdaki kaynakları bir araya getirmiştir.

Kaynak	Kaynağa ilişkin bilgi
A	Bizanslı yargıç Mihail Attaleiates’in (Mihail Atalyatis) tarih kitabı: Attaleiates, İmparator Romen Diyojen’in seferlerine ordu yargıcı olarak katılmış; savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kalmış, savaş alanında olanların bir kısmını askerlerden dinlemiştir. Eserini yaklaşık sekiz yıl sonra yazıp Dukas ailesinden imparatoru tahttan indiren yeni imparatora sunmuştur. Eserde Romen Diyojen övülür, yenilgiden Dukas ailesinden bir komutan sorumlu tutulur.
B	Bizanslı devlet adamı Mihail Psellos’un (Mihail Pselos) eseri: Psellos, savaş sırasında İstanbul’dadır. Romen Diyojen’in rakibi Dukas ailesine yakındır ve bu aileden gelen imparatorun öğretmenliğini yapmıştır. Eserinde yenilgiden Romen Diyojen’i sorumlu tutar.
C	Sultan Alparslan Dönemi’nde basılmış, sultanın adının ve unvanlarının yazılı olduğu altın sikkeler
D	2020’li yıllarda yayımlanmış, farklı tarafların kaynaklarını karşılaştırarak savaşı anlatan bir tarih kitabı

(Tablodaki bilgiler, kaynaklara ilişkin genel bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

7.1. Tablodaki her kaynağın birinci elden mi ikinci elden mi olduğunu belirtiniz. (4 puan)

7.2. Yazarların konumlarını ve bakış açılarını dikkate alarak Melis’in Kaynak A ve Kaynak B’yi kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiğini sorgulayınız. (6 puan)

7.3. Attaleiates, esir düşen Romen Diyojen’e Sultan Alparslan’ın iyi davrandığını ve onu kısa süre sonra serbest bıraktığını yazmıştır. Melis’in bu bilginin doğruluğunu sınamak için yapabileceği iki çalışmayı açıklayınız. (4 puan)

7.4. Melis araştırmasını okulda sergilenecek bir posterle sunacaktır. Posterin kanıta dayalı bir ürün olması için dikkat etmesi gereken üç hususu yazınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, SBAB3. Tarihsel Empati · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.14. Yorumlama
2	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
3	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.8. Sorgulama
4	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme, SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
5	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.2. Kaynaklardan Bilgi Toplama, SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
6	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
7	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
14	*14*	*12*	*12*	*14*	*14*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 3** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 9. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(6 puan)** Aşağıdaki kazanımlardan herhangi üçünün Kaynak B'deki bir ifadeyle ilişkilendirilerek yazılması beklenir; her biri 2 puandır.

- Tarihsel empati: Siperlerin birbirine ne kadar yakın olduğunu görünce askerlerin yaşadıklarını düşünmesi, kendini onların yerine koyması **(2 puan)**
- Aidiyet ve kimlik duygusunun güçlenmesi: Şehitlikte kendi ilçesinden askerlerin adlarını görünce bu topraklara daha çok bağlandığını hissetmesi **(2 puan)**
- Farklı bakış açısı ve hoşgörü kazanma: Yabancı askerlerin mezarlıklarını öğrenince onların ailelerini de düşünmesi, olaya yalnızca kendi tarafından bakmaması **(2 puan)**
- Araştırma ve sorgulama becerisinin gelişmesi: Rehberin anlattıklarını kitaplarla karşılaştırması ve farklılıkları fark etmesi **(2 puan)**
- Değerlerin bedelini kavrama ve sorumluluk bilinci: Bağımsız bir ülkede yaşamanın bir bedeli olduğunu anlaması, sahip olduğu değerlerin hangi fedakârlıklarla kazanıldığını kavraması **(2 puan)**

Kısmi puan: Kazanım doğru adlandırılır ancak Kaynak B'deki bir ifadeyle ilişkilendirilmezse (ör. yalnızca "empati kurar" yazılırsa) her biri için 1 puan verilir. "Kimlik" ya da "aidiyet", "hoşgörü" ya da "farklı bakış açısı" gibi eş anlamlı adlandırmaların her biri kabul edilir.

1.2. **(8 puan)**

- I. Kaynak A'nın yorumlanması: Atatürk'e göre Mehmetçik'in fedakârlığıyla korunan bu toprakların kendisinin en büyük anıt olduğunun; bu mirası bilen toplumun bağımsızlığın değerini kavradığının, millî bilincinin ve vatan sevgisinin güçlendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- II. Ortak hafıza: Gezi, anma ve şehitlik ziyaretleri gibi yollarla Çanakkale Savaşları'nın toplumun ortak hafızasında canlı tutulduğunun; Yusuf'un şehitlikte kendi ilçesinden adlar görmesinin bu ortak geçmişin bütün yurdu kapsadığını gösterdiğinin açıklanması **(2 puan)**
- III. Ortak değerler ve birlik-beraberlik: Yurdun dört bir yanından gelen askerlerin fedakârlığını öğrenen bireylerin vatan sevgisi, fedakârlık ve dayanışma gibi ortak değerleri benimsediğinin; bunun toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- IV. Kuşaktan kuşağa aktarma ve toplumun devamlılığı: Yusuf gibi gençlerin bu mirası öğrenip sorumluluk hissetmesinin bağımsızlığı koruma bilincinin sonraki kuşaklara aktarılmasını ve toplumun devamlılığını sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Toplumsal fayda doğru belirtilir ancak kaynaklardan biriyle ilişkilendirilmezse her ölçüt için 1 puan verilir. Öğrenci aynı düşünceyi farklı sözcüklerle anlatırsa (ör. "millî kimlik", "toplumsal hafıza") ilgili ölçütten puan alır.

Örnek doğru cevap: 1.1. Yusuf, siperlerin birbirine çok yakın olduğunu görünce askerlerin aylarca ölümle burun buruna yaşadığını düşünmüş ve kendini onların yerine koymuştur; yani tarihsel empati kurmuştur. Şehitlikte kendi ilçesinden askerlerin adlarını görünce bu topraklara daha çok bağlanmış, aidiyet duygusu güçlenmiştir. Ayrıca rehberin anlattıklarını kitaplarla karşılaştırarak araştırma ve sorgulama becerisini geliştirmiştir. 1.2. Atatürk, bu toprakların vatan olarak kalmasını Mehmetçik'in kurduğu en büyük anıt olarak görür; bunu bilen bir toplum bağımsızlığın değerini kavrar ve millî bilinci güçlenir. Gezi ve anma törenleriyle Çanakkale Savaşları toplumun ortak hafızasında yaşar; Yusuf'un kendi ilçesinden şehitlerin adlarını görmesi bu geçmişin hepimize ait olduğunu gösterir. Yurdun her

yerinden gelen askerlerin fedakârlığını öğrenen bireyler vatan sevgisi ve dayanışma gibi değerleri benimser, bu da birlik ve beraberliği güçlendirir. Bu mirası öğrenen gençler onu korumayı görev sayar ve sonraki kuşaklara aktarır; böylece toplumun devamlılığı sağlanır.

Yanlış cevap: Gezinin yalnızca eğlence ya da tatil olarak değerlendirilmesi; "Tarih öğrenmek bir milletin diğer milletlerden üstün olduğunu gösterir." gibi tarih öğrenmenin amacıyla bağdaşmayan ifadeler; 1.1'de bireysel kazanımlar yerine yalnızca toplumsal faydaların sıralanması; kaynaklarla ilgisi olmayan genel cümleler. Bu tür ifadeler puan almaz; cevabın doğru bölümleri ilgili ölçütlere göre puanlanır. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(4 puan)**

- Birinci cümlede köprünün geçmişinin verilmesi: Osmanlı Dönemi'nde (1566'da) yapılan ve iki yakadaki toplulukları birbirine bağlayan köprünün 1993'te savaş sırasında yıkıldığı **(2 puan)**
- İkinci cümlede yeniden yapımın ve anlamının verilmesi: Köprünün XVI. yüzyıldaki yapım yöntemleri araştırılarak aslına uygun biçimde yeniden yapıldığı, 2004'te açıldığı ve bugün barış içinde birlikte yaşamanın simgesi sayıldığı **(2 puan)**

Kısmi puan: Metindeki cümleler aynen aktarılırsa ya da özet ikiden fazla cümleyle yazılıp ana fikri doğru verirse en fazla 2 puan verilir. Metinde olmayan bilgi eklenirse ya da olaylar arasındaki ilişki bozulursa ilgili ölçüt için puan verilmez.

2.2. **(4 puan)**

- Ortak kimlik ve aidiyet: Yüzyıllardır şehrin simgesi olan köprünün aslına uygun yeniden yapılmasıyla Mostar halkının ortak geçmişiyle bağının yeniden kurulduğunun, şehre ve geçmişine aidiyet duygusunun güçlendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Barış ve birlikte yaşama: Savaşta yıkılan ortak bir eserin yeniden yapılmasının, savaşın yol açtığı yıkımdan ders çıkararak farklı toplulukların barış içinde birlikte yaşama isteğini güçlendirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Not: "Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması" biçimindeki açıklama, köprünün toplulukları birbirine bağlayan ortak bir miras olduğu vurgulanırsa ikinci ölçüt için kabul edilir.

2.3. **(6 puan)**

- Bireye faydası: Geçmişine ve köklerine sahip çıkma bilinci kazanma, aidiyet duygusunun gelişmesi ya da farklı kültürlere ait eserleri tanıyarak saygı ve hoşgörü geliştirme; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi **(3 puan)**
- Topluma faydası: Kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ya da ortak eserlerin toplulukları birbirine bağlayarak birlik ve barışı güçlendirmesi; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi (ör. broşun iade edilerek müzede sergilenmesi, köprünün yeniden yapılması) **(3 puan)**

Kısmi puan: Fayda doğru belirtilir ancak kaynaklarla ilişkilendirilmezse her biri için 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. Kanuni Dönemi'nde 1566'da yapılan ve Neretva Nehri'nin iki yakasındaki toplulukları birbirine bağlayan Mostar Köprüsü, 1993'te Bosna Savaşı sırasında yıkıldı. Savaştan sonra uzmanlar köprünün eski yapım yöntemlerini araştırarak onu aslına uygun biçimde yeniden yaptı; 2004'te açılan köprü bugün barış içinde birlikte yaşamanın simgesi kabul ediliyor. 2.2. Köprü yüzyıllardır şehrin simgesi olduğu için aslına uygun yapılması, Mostar halkının ortak geçmişiyle bağını yeniden kurmuş ve

şehre aidiyet duygusunu güçlendirmiştir. Ayrıca savaşta yıkılan ortak bir eserin yeniden yapılması, savaşın yıkımından ders çıkarıldığını gösterir ve farklı toplulukların barış içinde yaşama isteğini güçlendirir. 2.3. Geçmişe ait eserleri tanıyan birey, Kanatlı Denizatı Broşu'nun Türkiye'ye geri getirilmesi örneğindeki gibi kendi geçmişine sahip çıkmayı öğrenir ve aidiyet duygusu gelişir. Toplum açısından ise Mostar Köprüsü'nün yeniden yapılmasında olduğu gibi kültürel miras korunarak gelecek kuşaklara aktarılır ve ortak eserler toplulukları birbirine bağlar.

Yanlış cevap: 2.1'de metinde olmayan bilgilerin eklenmesi (ör. köprünün bir depremde yıkıldığının yazılması) ya da yalnızca köprünün yapıldığı yılın yazılması; faydanın tarih öğrenmeyle ilişkisi kurulmadan yalnızca turizm geliriyle açıklanması; 2.3'te bireysel ve toplumsal faydanın ayırt edilmemesi. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz; cevabın doğru bölümleri ilgili ölçütlere göre puanlanır. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

Yanlış bilgi içeren cümleler III, V ve VIII. cümlelerdir. Her cümlenin tespiti 1 puan, düzeltilmesi 3 puandır (her cümle için 1 + 3 = 4 puan, toplam 12 puan).

- III. cümle (1 + 3 puan): Tarihin konusu insandır; tarih, geçmişte yaşamış insanların ve toplumların faaliyetlerini inceler. İnsan yaşamıyla bağı olmayan doğa olayları (yanardağ püskürmeleri, gök cisimlerinin oluşumu) tarihin değil, jeoloji ve astronomi gibi bilimlerin konusudur. Doğa olayları ancak insanları ve toplumları etkileyen sonuçlarıyla tarihin konusu olabilir.
- V. cümle (1 + 3 puan): Değişim ve süreklilik tarihte bir arada bulunur. Bir toplumda aynı dönemde bazı unsurlar değişirken bazıları (ör. dil, gelenekler) varlığını sürdürebilir; tarihçiler değişimin içindeki sürekliliği de araştırır.
- VIII. cümle (1 + 3 puan): Bu çağ ayrımı, Avrupa'daki gelişmeler dikkate alınarak yapılmış, Avrupa merkezli bir sınıflandırmadır; bütün toplumların tarihine aynı biçimde uygulanamaz. Farklı toplumların tarihi, kendi tarihlerindeki önemli gelişmelere göre farklı biçimlerde dönemlere ayrılabilir.

Kısmi puan: Düzeltme yalnızca cümleyi olumsuz yapmakla sınırlı kalır ve doğru bilgiyi açıklamazsa (ör. "Doğa olayları tarihçinin araştırma alanına girmez.") o cümlenin düzeltmesi için 1 puan verilir. V. cümlede "Değişim ve süreklilik aynı dönemde bir arada bulunabilir.", VIII. cümlede "Bu çağ ayrımı Avrupa merkezlidir, bütün toplumlar için geçerli değildir." biçimindeki kısa ama doğru düzeltmelere tam puan verilir.

Not: Doğru bilgi içeren cümlelerden (I, II, IV, VI, VII) birini yanlış olarak gösteren öğrenciye o cümle için puan verilmez; doğru tespit ve düzeltmelerinin puanı kesilmez.

Örnek doğru cevap: III. cümle yanlıştır. Doğrusu: Tarihin konusu insandır; insan yaşamıyla ilgisi olmayan doğa olayları tarihin değil, astronomi ve jeoloji gibi bilimlerin konusudur, doğa olayları ancak toplumları etkileyen sonuçlarıyla tarihe konu olur. V. cümle yanlıştır. Doğrusu: Değişim ve süreklilik bir arada bulunur; bir toplumda bazı unsurlar değişirken bazıları aynı kalabilir. VIII. cümle yanlıştır. Doğrusu: Bu çağ ayrımı Avrupa'daki gelişmelere göre yapılmış, Avrupa merkezli bir sınıflandırmadır ve her toplumun tarihine aynı biçimde uygulanamaz.

Yanlış cevap: Yalnızca doğru cümlelerin (I, II, IV, VI, VII) yanlış olarak gösterilmesi; yanlış cümlelerin numaralarının yazılıp düzeltilmemesi (bu durumda yalnızca tespit puanı verilir) ya da düzeltmenin yine yanlış bilgi içermesi (ör. "Tarih yalnızca savaşları ve hükümdarları inceler.", "Çağlar her toplumda aynı yılda başlar ve biter."). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(6 puan)** Her tarihin Gregoryen takvime doğru çevrilmesi 1 puan **(4 puan)**, olayların doğru sıralanması 2 puandır.

- P: 3 Mart 1878 **(1 puan)**
- R: 24 Nisan 1877 **(1 puan)**
- S: 13 Temmuz 1878 **(1 puan)**
- T: 10 Aralık 1877 **(1 puan)**
- Sıralama: R (24 Nisan 1877) → T (10 Aralık 1877) → P (3 Mart 1878) → S (13 Temmuz 1878) **(2 puan)**

Kısmi puan: Sıralamada yalnızca iki olayın yeri karışmışsa sıralama için 1 puan verilir. Tarihler yanlış çevrilmiş ancak öğrencinin kendi bulduğu tarihlere göre sıralama tutarlıysa sıralama için 1 puan verilir. Sıralama Jülyen tarihleriyle yapılmış ve doğruysa (sıra iki takvimde de aynıdır) sıralama puanı tam verilir.

4.2. **(4 puan)**

- Sıralanan olaylardan en az ikisi arasında doğru bir neden-sonuç bağlantısı kurulması **(2 puan)**. Örnekler: Rusya'nın savaş ilan etmesiyle başlayan savaşta Plevne'nin düşmesi Rus ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmış, savaşı kaybeden Osmanlı Devleti Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır; Berlin Antlaşması, Ayastefanos Antlaşması'nın maddelerini değiştirmek için yapılmıştır, yani Ayastefanos olmasaydı Berlin'de bu düzenlemelere gerek kalmazdı.
- Bir olayın nedeninin ondan önce gerçekleşmiş olması gerektiği için kronolojik sıralamanın neden-sonuç ilişkisi kurmanın ön koşulu olduğunun; tarihin olayları yalnızca sıraya dizmekle kalmayıp aralarındaki ilişkileri belgelere dayanarak açıkladığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Olaylar yalnızca tarih sırasıyla yeniden yazılır, aralarındaki bağlantı açıklanmazsa 1 puan verilir.

4.3. **(2 puan)** Sonucun yanlış olduğunun; iki tarihin farklı takvimlere göre verilmiş aynı gün olduğunun (Jülyen takvimindeki 19 Ocak 1878, Gregoryen takvimindeki 31 Ocak 1878'dir); tarihçinin kaynakları karşılaştırırken önce her kaynağın hangi takvimi kullandığını sorgulaması ve tarihleri ortak bir takvime çevirmesi gerektiğinin belirtilmesi **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap: 4.1. P: 3 Mart 1878, R: 24 Nisan 1877, S: 13 Temmuz 1878, T: 10 Aralık 1877. Sıralama: R → T → P → S. 4.2. Rusya'nın savaş ilan etmesiyle başlayan savaşta Plevne'nin düşmesi Rus ordusunun önünü açmış, yenilen Osmanlı Devleti Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Berlin Antlaşması da Ayastefanos'un maddelerini değiştirmek için yapılmıştır. Olayları sıraya dizmek, hangisinin diğerine yol açtığını görmemizi sağlar; tarihçi bu ilişkileri belgelere dayanarak açıklar. 4.3. Bu sonuç yanlıştır. Rus kaynağı Jülyen takvimini, Fransız gazetesi Gregoryen takvimini kullanmıştır; 19 Ocak'a 12 gün eklenince 31 Ocak bulunur, yani iki kaynak aynı günü gösterir. Kaynakları karşılaştırmadan önce hangi takvimin kullanıldığını sorgulamak gerekir.

Yanlış cevap: Jülyen tarihine 12 gün eklemek yerine 12 gün çıkarılması (ör. P için 7 Şubat 1878) ya da 13 gün eklenmesi; ay geçişlerinde ayın gün sayısının dikkate alınmaması (ör. T için "40 Kasım 1877" ya da kasımı 31 gün sayarak "9 Aralık 1877" yazılması); 4.2'de olayların yalnızca tarihleriyle yeniden yazılıp aralarında ilişki kurulmaması (bu durumda kısmi puan kuralı uygulanır); 4.3'te öğrencinin sonucunun doğru kabul edilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)** Her doğru eşleştirme 1 puandır.

- A: Kaynağı sorgulama **(1 puan)**
- B: Konu veya sorun belirleme **(1 puan)**
- C: Kanıta dayalı ürün oluşturma **(1 puan)**
- D: Kaynaklardan bilgi toplama **(1 puan)**
- E: Kaynağı inceleme **(1 puan)**
- F: Kaynağı yorumlama **(1 puan)**

Not: Öğrencinin aşamaları sırasıyla yazmaması ya da notları süreç sırasına göre yeniden dizmesi puanını etkilemez; yalnızca eşleştirmenin doğruluğu değerlendirilir. Aşama adlarının ders kitabındaki anlamı koruyan farklı ifadelerle yazılması (ör. “kaynak taraması” ya da “bilgi toplama”) kabul edilir.

5.2. **(8 puan)**

- Birinci elden kaynağın yazılması: Öğrenci kayıt defterleri ya da 1958 tarihli gazete haberi **(2 puan)**
- Gerekçe: Birinci elden kaynakların olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaklar olduğunun; kayıt defterlerinin okulun ilk yıllarında tutulduğunun ya da gazete haberinin okulun açıldığı yıl yayımlandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- İkinci elden kaynağın yazılması: 2008’de hazırlanan tanıtım kitapçığı **(2 puan)**
- Gerekçe: İkinci elden kaynakların olayların yaşanmasından çok daha sonra, birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konduğunun; kitapçığın okulun açılışından 50 yıl sonra, okulun eski belgelerinden yararlanılarak hazırlandığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynak doğru seçilir ancak gerekçe tanıma dayandırılmadan yazılırsa (ör. “Çünkü eskidir.”, “Çünkü yenidir.”) gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. A: Kaynağı sorgulama, B: Konu veya sorun belirleme, C: Kanıta dayalı ürün oluşturma, D: Kaynaklardan bilgi toplama, E: Kaynağı inceleme, F: Kaynağı yorumlama. 5.2. Öğrenci kayıt defterleri birinci elden kaynaktır. Çünkü birinci elden kaynaklar olayların yaşandığı dönemde ya da hemen sonrasında oluşturulan özgün kaynaklardır; kayıt defterleri de okulun ilk yıllarında tutulmuştur. Tanıtım kitapçığı ise ikinci elden kaynaktır. Çünkü ikinci elden kaynaklar olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak hazırlanır; bu kitapçık da okul açıldıktan 50 yıl sonra, okulun eski belgelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yanlış cevap: A notunun “kaynaklardan bilgi toplama”, C notunun “kaynağı yorumlama” olarak eşleştirilmesi gibi hatalı eşleştirmeler (yalnızca hatalı eşleştirmeler puan kaybeder); 5.2’de Kerem’in dergide yayımladığı yazının yararlandığı kaynak olarak gösterilmesi; tanıtım kitapçığının okula ait olduğu için birinci elden, gazete haberinin ise basılı olduğu için ikinci elden kaynak sayılması; birinci ve ikinci elden kaynakların “doğru ve yanlış kaynaklar” olarak tanımlanması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçünün metinden bir örnekle yazılması beklenir; her biri 2 puandır.

- Arkeoloji: Kültepe’de yapılan kazılarla yangınla yıkılmış evlerin ve arşiv odalarındaki tabletlerin ortaya çıkarılması **(2 puan)**
- Filoloji ya da paleografi: Çivi yazısının ve Eski Asur dilinin çözülerek tabletlerin okunması **(2 puan)**

- Coğrafya: Metinlerde adı geçen şehirlerin yerlerinin belirlenmeye çalışılması ve kervan yollarının haritalar üzerinde gösterilmesi **(2 puan)**
- Kronoloji: Tabletlerdeki yıl adlarının yetkili listeleriyle karşılaştırılarak belgelerin sıralanması ve tarihlendirilmesi **(2 puan)**
- Heraldik ya da diplomatik: Kil zarflardaki mühür baskılarının incelenerek belgeleri onaylayanların belirlenmesi (heraldik) ya da Asurlular ile yerel krallıklar arasındaki antlaşma metinlerinin incelenmesi (diplomatik) **(2 puan)**

Kısmi puan: Bilim dalı doğru belirtilir ancak metinden örnek verilmezse her biri için 1 puan verilir. Mühür baskıları için "sicilografi (mühür bilimi)", tabletlerin okunması için "epigrafi" cevabı da kabul edilir. Aynı maddede birlikte verilen bilim dalları farklı örneklerle ayrı ayrı yazılırsa (ör. paleografi: çivi yazısının okunması, filoloji: Eski Asur dilinin anlaşılması; heraldik: mühür baskıları, diplomatik: antlaşma metinleri) her biri ayrı bir bilim dalı olarak puanlanır.

6.2. **(4 puan)**

- Tabletteki yıl adının tek başına belgenin hangi yılda yazıldığını göstermediğinin; yetkililerin sırasını veren listelerin bu adı diğer yıllara göre belirli bir sıraya yerleştirmeyi sağladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Birbirinden ayrı belgelerin (tabletler ve listeler) karşılaştırılıp birbirini doğrulamasının tarihlendirmeyi tek bir kaynağa dayanmaktan kurtardığının ve güvenilirliğini artırdığının belirtilmesi **(2 puan)**

6.3. **(4 puan)**

- Tabletlerin, olayların yaşandığı dönemde (MÖ II. binyılın başlarında) o dönemin insanları tarafından yazılmış özgün belgeler olduğu için birinci elden kaynak olduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Tabletlerin büyük bölümünün ticari mektup, senet ve antlaşmalardan oluştuğunun, yangını ve nedenini doğrudan anlatan bir belgeye ulaşılamadığının; kalıntıların yalnızca bir yangın yaşandığını gösterdiğinin, kanıtlar sınırlı ve parçalı olduğu için tarihçilerin bu konuda ancak çıkarımda bulunabildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 6.1. Arkeoloji, Kültepe'deki kazılarla yanmış evlerin arşiv odalarındaki tabletleri ortaya çıkarmıştır. Filoloji, Eski Asur dilini çözerek tabletlerin okunmasını sağlamıştır. Kronoloji ise tabletlerdeki yıl adlarını yetkili listeleriyle karşılaştırarak belgelerin hangi sırayla yazıldığını belirlemiştir. 6.2. Tabletteki yıl adı tek başına belgenin ne zaman yazıldığını söylemez; listeler yetkililerin sırasını verdiği için bu yılın diğer yıllara göre yeri belirlenir. Birbirinden ayrı belgelerin karşılaştırılıp birbirini doğrulaması, tarihlendirmenin daha güvenilir olmasını sağlar. 6.3. Tabletler, Asur ticaret kolonileri döneminde o dönemin tüccarları tarafından yazılmış özgün belgelerdir; bu yüzden birinci elden kaynaktır. Ancak tabletlerin çoğu ticari mektup ve senetlerdir; yangını ve nedenini anlatan bir belgeye ulaşılamamıştır. Kalıntılar yalnızca bir yangın olduğunu gösterdiği için tarihçiler bu konuda ancak tahminde bulunabilmektedir.

Yanlış cevap: 6.1'de bilim dalı yerine yöntem ya da kişi adlarının yazılması (ör. "kazı", "tüccarlık"); nümismatik gibi metinde katkısı bulunmayan bilim dallarının yazılması; 6.2'de "Yıl adı tek başına belgenin yazıldığı yılı kesin olarak gösterir." denmesi; 6.3'te tabletlerin "yazıldıkları dönemden binlerce yıl sonra okunduğu için ikinci elden kaynak" olarak nitelendirilmesi. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

7. Doğru cevap:

7.1. **(4 puan)** Her doğru sınıflandırma 1 puandır.

- A: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı dönemde, seferde bulunmuş biri tarafından yazılmış özgün eser) **(1 puan)**
- B: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı dönemde, o dönemde yaşamış bir devlet adamı tarafından yazılmış özgün eser) **(1 puan)**
- C: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait özgün nesne) **(1 puan)**
- D: İkinci elden kaynak (olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak yazılmış eser) **(1 puan)**

Not: Ders kitabındaki tanıma göre birinci elden kaynak, olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaktır; yazarın savaşa tanık olmaması (Kaynak B) eseri ikinci elden kaynak yapmaz. Kaynak B için "ikinci elden" cevabına puan verilmez; yazarın tanık olmamasının yol açabileceği sınırlılık 7.2'de değerlendirilir.

7.2. **(6 puan)**

- Kaynak A: Attaleiates'in seferde bulunduğu için ayrıntılı ve değerli bilgiler verebileceğinin, ancak Romen Diyojen'i övmesinin, yenilginin sorumluluğunu Dukas ailesinden bir komutana yüklemesinin ve eserini Dukas ailesinden imparatoru tahttan indiren yeni imparatora sunmasının taraflı (ön yargılı) bir anlatıma yol açabileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kaldığı ve savaş alanında olanların bir kısmını askerlerden dinlediği için bazı bilgilerinin sınırlı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak B: Psellos'un Dukas ailesine yakın olması ve bu aileden gelen imparatorun öğretmenliğini yapması nedeniyle Romen Diyojen'i suçlamasının yönlendirme ya da ön yargı içerebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; savaş sırasında İstanbul'da bulunduğu ve savaşa tanık olmadığı için bilgilerinin duyduklarına dayandığının, bu yüzden eksik ya da hatalı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Kaynakların taraflı olabileceği yazılır ancak yazarın konumuyla ilişkilendirilmezse her kaynak için 1 puan verilir.

7.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Bilgiyi farklı taraflara ait (Müslüman, Ermeni) başka kaynaklarla karşılaştırmak; farklı bakış açılarına sahip kaynaklarda aynı bilginin yer almasının güvenilirliği artırdığını belirtmek **(2 puan)**
- Attaleiates'e karşıt bakış açısındaki Psellos'un eserinde bu konuda ne yazdığını incelemek; rakip tarafın kaynağı da aynı bilgiyi veriyorsa bilginin daha güvenilir olacağını belirtmek **(2 puan)**
- Kaynaklar arasında çelişki varsa bunun nedenini (yazarın konumu, bilgiyi kimden duyduğu, eserin yazıldığı tarih) araştırmak **(2 puan)**
- Konuyla ilgili bilimsel araştırmalara (ör. Kaynak D) başvurarak tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğini incelemek **(2 puan)**

7.4. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçü; her biri 2 puandır.

- Farklı taraflara ait kaynakları karşılaştırarak savaşı nesnel biçimde, farklı bakış açılarını yansıtarak anlatmak **(2 puan)**
- Posterde kullandığı her bilginin hangi kaynağa dayandığını ilgili yerde göstermek (atıf yapmak) **(2 puan)**
- Yararlandığı bütün kaynakları posterin sonunda kaynakça olarak göstermek; bunun çalışmanın güvenilirliğini artırdığını ve bilimsel etik açısından zorunlu olduğunu belirtmek **(2 puan)**
- Güvenilirliği sorgulanan ya da başka kaynaklarla desteklenmeyen bilgileri kesin bilgi gibi sunmamak **(2 puan)**

- Kaynaklardaki bilgileri olduğu gibi kopyalamadan, kendi cümleleriyle özgün bir ürün ortaya koymak **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 7.1. A, B ve C birinci elden; D ikinci elden kaynaktır. 7.2. Attaleiates seferde bulunduğu için değerli bilgiler verir; ancak Romen Diyojen'i övmesi, yenilgiyi Dukas ailesinden bir komutana yüklemesi ve eserini Dukasları tahttan indiren imparatora sunması anlatımının taraflı olabileceğini gösterir. Ayrıca savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kaldığı için savaş alanında olanların bir kısmını başkalarından dinlemiştir; bu bilgiler sınırlı olabilir. Psellos ise Dukas ailesine yakın olduğu için Romen Diyojen'i suçlamış olabilir. Savaşa tanık olmadığından yazdıkları duyduklarına dayanır; eksik ya da hatalı olabilir. 7.3. Melis bu bilgiyi Müslüman ve Ermeni kaynaklarıyla karşılaştırabilir; farklı taraflardaki kaynaklar aynı bilgiyi veriyorsa bilgi daha güvenilirdir. Ayrıca Romen Diyojen'i eleştiren Psellos'un bu konuda ne yazdığına bakabilir. 7.4. Melis, farklı kaynakları karşılaştırarak savaşı nesnel biçimde anlatmalı, her bilginin kaynağını posterde göstermeli ve yararlandığı bütün kaynakları kaynakçada belirtmelidir.

Yanlış cevap: 7.1'de sikkelerin "yazılı bir eser olmadığı için kaynak sayılmaz" denmesi ya da Kaynak D'nin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; 7.2'de "Attaleiates seferde bulunduğu için yazdığı her şey kesin doğrudur." ya da "Psellos savaşı görmediği için eseri hiçbir işe yaramaz." gibi tek yönlü değerlendirmeler; 7.3'te yalnızca tek bir kaynağa güvenilmesinin önerilmesi; 7.4'te kaynak gösterilmeden hazırlanan bir posterin yeterli görülmesi. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.